als wettig predikant dezer gemeente erkend en de moeilijkheden zijn daarmede uit den weg geruimd.

Gelijk vanzelf spreekt, is dit een oorzaak van blijdschap voor ons en is er thans geen de minste reden meer om nog op deze quaestie terug te komen. Ook het debat met de *Bazuin* over dit onderwerp kunnen we daarom veilig laten rusten; wat we te liever doen, omdat de redacteur zijn kracht blijkbaar meer zoekt in persoonlijke qualificaties, dan in principieele argumenten en we hem op dat voetspoor liever niet willen volgen.

De Raad der Gereformeerde Kerk van Zaandam heeft gemeend een poging te moeten wagen, om het vraagstuk van de eenheid van opleiding tot oplossing te brengen, en daartoe het volgende voorstel aangenomen:

De Raad der Gereformeerde Kerk te Zaandam stelt voor aan de vergadering van de Gereformeerde Kerken der Classis Haarlem het navolgende voorstel te brengen ter Particuliere Synode:

„De Gereformeerde Kerken van Noord-Holland in Particuliere Synode vergaderd te....

overtuigd, dat het ten zeerste in het belang der Gereformeerde Kerken zal zijn om eenheid te brengen in de opleiding tot den dienst des Woords, —

en van oordeel, dat die eenheid kan verkregen worden door de beide thans bestaande inrichtingen met behoud van beider zelfstandigheid te doen samenwerken — stelt aan de Generale Synode voor te dezer zake zoo mogelijk eene regeling te treffen, waarbij

1. Beide Inrichtingen met behoud van beider zelfstandigheid gevestigd worden op eenzelfde plaats.

2. Het seggenschap en toezicht der Kerken bij beide Inrichtingen blijft gelijk het thans is.

3. Beide Inrichtingen samenwerken in dezer voege:

dat de Theol. Faculteit door haar wetenschappelijk onderwijs in de Theologie hare studenten die algemeene vorming geeft, die noodig is voor elk Gereformeerd Theoloog;

dat de Theologische School door haar wetenschappelijk onderwijs in de Theologie hare studenten die bijzondere vorming geeft, die noodig is voor den dienaar des Woords in de Gereformeerde Kerken;

en dat bij de vaststelling van de series lectionum en van de vereischten der examina bij elk der beide Inrichtingen hiermee rekening wordt gehouden.

4. De studiegang aldus wordt ingericht:

dat na de toelating tot de theologische lessen de studie in normale gevallen omstreeks vier jaren duurt;

dat door de studenten der Theol. Faculteit, na omstreeks tweejarige studie, het semi-candidaats-examen en na omstreeks drie-jarige studie het candidaats-examen kan worden afgelegd;

dat de studenten der Theol. School, tot wier lessen niemand wordt toegelaten, dan die met goed gevolg het semi-candidaats-examen in de Theol. Faculteit heeft afgelegd, minstens twee jaren de college's der Theol. School zullen volgen;

dat het laatste examen aan de Teol. School, waartoe niemand wordt toegelaten, dan die met goed gevolg het candidaats-examen in de Theol. Faculteit heeft afgelegd, den graad verleent van proponent tot den dienst des Woords;

en dat de studenten der Theol. Faculteit, die ook zijn ingeschreven als student aan de Theol. School, zijn vrijgesteld van het betalen van collegegelden aan de Vrije Universiteit.

5. Aan de Prof. der Theol. School het geven van één of meer lessen in de Theol. Faculteit kan worden opgedragen, en omgekeerd aan de Professoren der Theol. Faculteit het geven van één of meer lessen aan de Theol. School.

6. Aan de Theol. Faculteit de gelegenheid openblijft om het doctoraat in de Theologie te behalen en aan de Theol. School zoo spoedig als dit behoorlijk kan geschieden, een leerstoel voor Zending en Evangelisatie wordt gevestigd.

7. De kerkelijke examina gewijzigd worden in dezer voege:

dat aan den graad van Proponent tot den dienst des Woords het recht der beroepbaarheid tot den dienst des Woords in de Gereformeerde Kerken is verbonden, zoodat het gewone praeparatoir-examen vervalt,

en dat bij het proponents-examen steeds ten minste drie curatoren der Kerken tegenwoordig zijn, die daarbij het recht van veto hebben.

We waardeeren den moed van den Kerkeraad van Zaandam, die dit vraagstuk weder aan de orde wil stellen, na de vele teleurstellingen op dit gebied reeds ondervonden.

Want er behoort *moed* toe om dit te doen.

Moge het blijken, dat onze Kerken in rust en kalmte dit voorstel kunnen overwegen, zonder dat daardoor nieuw stofgewoel wordt opgejaagd.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ia zeer hartelijken dank ontvangen: van den heer W. R. te Schaarsbergen ƒ 2.50; van den heer G. F. H. te Rijswijk ƒ 1; van den heer H. Th. te Amersfoort ƒ 0.75; een wissel: letters I. B. te L. ƒ 2.50; uit Vlaardingen achtergebleven feestgave van W. v. d. Windt Wz. ƒ 10.

Nogmaals hartelijk dank en vergeet toch onze scholen niet.

Kootwijk. Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Leestafel.

1. Dr. J. Woltjer. Wat is het doel van het Christelijk Nationaal Schoolonderwijs? Tweede herziene druk. J. B. Wolters U. M. — 1911 — Groningen.

Eerst iets over het ontstaan van dit boekje.

Op de algemeene vergadering der Vereeniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs in 1885 te Amsterdam gehouden, werd een commissie benoemd met opdracht: „eene zakelijke, duidelijke en praktische omschrijving van het *doel* van het Christelijk-Nationaal Volksonderwijs uit te geven".

Het doel van het Christelijk Nationaal Volksonderwijs, in onderscheiding van dat der neutrale school.

Deze commissie droeg aan haar medelid, Prof. J. Woltjer, het opstellen van een concept voor zulk een omschrijving op. Een concept dat in de commissie werd besproken en goedgekeurd en op haar verzoek door den hoogleeraar werd uitgewerkt. Het dus uitgewerkt concept, waarmee de commissie alzoo voldeed aan wat haar was opgedragen, verscheen in 1887 onder den titel: Wat is het doel van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs.

Dit opstel van Dr. Woltjer dat metterdaad *is* wat verlangd werd: eene zakelijke, duidelijke en practische omschrijving van het doel van het Christelijk Nationaal Volksonderwijs, — iets wat, naar de schrijver terecht opmerkt, nog iets anders is dan het doel der Vereeniging voor C. N. Schoolonderwijs, die in het bevorderen van Chr. Nat. Schoolonderwijs *haar* doel heeft, — dit opstel werd niet alleen hoog geprezen, maar ook veel gelezen, en het laatste zoo, dat het niettegenstaande zijn groote oplage al spoedig was uitverkocht.

Aan het verzoek om het opnieuw uit te geven heeft de auteur voldaan, en zoo is nu onlangs bij de Firma Wolters in Groningen een tweede, herziene druk verschenen.

Hoewel het boekje genoegzaam bekend is bij ons ouderen en de auteur „met het aanbrengen van wijzigingen spaarzaam is geweest", wil ik, vooral ten behoeve van een jongere generatie, van zijn inhoud iets mededeelen.

In den weg der logische begripsonderscheiding en volgend de lijn der historie, brengt de auteur zijn lezer de kennis bij van het *doel* van het Christelijk-Nationaal Volksonderwijs.

Hij teekent u dat alles voor op p. 10, waar hij zegt: „Wij zullen dus eerst over Schoolonderwijs, vervolgens over de Volksschool, dan over de Nationale en eindelijk over de Christelijk-Nationale School spreken, maar zoo dat wij bij ieder dezer begrippen ook de verwante of tegengestelde, voor zoover noodig, ter sprake brengen. Eene samenvatting van de verkregen resultaten zal ons dan tot een korte beschrijving van het *doel* van het Christelijk Nationaal Volksonderwijs en tot het maken van eenige gevolgtrekkingen kunnen leiden, vooral met betrekking tot de opleiding der onderwijzers".

De vijf, door mij gespatieerde, woorden vormen tevens de titels van de vijf hoofdstukken waarin de schrijver zijn boekje heeft verdeeld.

In zijn slotwoord bij dezen tweeden druk wijst Dr. Woltjer er op, dat belangrijke verbeteringen, in de laatste jaren, zoowel onder het Ministerie Mackay als onder het Ministerie Kuyper en het tegenwoordige Ministerie Heemskerk zijn tot stand gebracht. En ook, dat in het Rapport der Staatscommissie voor de Reorganisatie van het onderwijs, in April 1910 aan H. M. de Koningin aangeboden, voorstellen zijn gedaan, betreffende de opleiding van onderwijzers, in den geest van hetgeen betreffende deze zaak in dit werkje was geschreven. „Maar al zijn wij op onderwijsgebied in die jaren ook veel nader bij het einddoel gekomen, de strijd tegen het bestaande stelsel van openbaar onderwijs, een stelsel dat niet alleen is een dwang op ons uitgeoefend, maar een ramp voor ons land, moet onverzwijds voortgezet, totdat volledige vrijheid en onverkort recht is verkregen."

Om zich in dien strijd te wapenen, om zijn inzicht in de quaestie waar het om gaat, te verhelderen, kan dit boekje, dat in kort bestek zoo rijken, en, door zijn streng logische dispositie, toch zoo doorzichtigen inhoud biedt, uitnemende diensten doen.

Wij mogen Dr. Woltjer dankbaar zijn, dat waar hem de tijd ontbrak voor het schrijven van een nieuw werkje, hij zich toch de moeite van het bezorgen van een tweeden druk van het oude heeft willen getroosten.

Het antwoord op de vraag, die voor nu bijna vijf-en-twintig jaren, werd gesteld in de Vereenig. voor Chr. N. S.: Wat is het doel van het Christelijk Nationaal Schoolonderwijs? mocht, zooals het door hèm werd gegeven, niet in vergetelheid raken.

2. Almanak van het Studentencorps a. d. Vrije Universiteit.

Naar akademisch gebruik geeft ook het Studentencorps a. d. Vrije-Universiteit te Amsterdam ieder jaar zijn Almanak uit, waarbij dan niet zoozeer de kalender, als wel wat er verder in staat hoofdzaak is. Gewoonlijk dragen zulke Studenten-Almanakken een eenigszins intiem karakter, zijn daarom niet bestemd voor het groote publiek en daarom ook niet geschikt voor bespreking in een buiten de studentenwereld staande periodiek.

Voor dezen Studenten-Almanak, mag echter een uitzondering gemaakt.

Deze toch is niet alleen, zoo naar vorm als inhoud, een prachtexemplaar, maar tevens een jubileumsuitgave.

Zoo een als er maar eens om de vijf jaren verschijnt.

Het Studentencorps Nil Desperandum Deo Duce aan onze Vrije Universiteit mocht toch, evenals in 1905, ook ten vorigen jare, in de Octobermaand, zijn Lustrum vieren, en evenals in 1906 gaf het ook nu zijn Feest-Almanak. Door zijn, met groote akribie bearbeid, kalenderwerk en opgaven van al wat een student aan onze Universiteit weten moet van de samenstelling der colleges van directeuren, curatoren en professoren; commissarissen der Regeering en deputaten der Kerken; van de regeling der colleges en examina, en wat al niet meer — is deze Almanak als handboek voor den academieburger belangrijk.

Maar wat hem thans ook voor het publiek, voor het gereformeerde publiek belangrijk maakt, is met name zijn verdere inhoud.

Ik denk hierbij wel allereerst aan het opstel van den geestelijken vader onzer Vrije Universiteit, van Dr. A. Kuyper, dat hij als bijschrift gaf bij het welgelijkend portret van onzen thans emeritus geworden Prof. Rutgers. Ik denk ook aan de fraai gestileerde bijdrage: Amos te Bethel, van Prof. C. van Gelderen.

Dan, dit alles, hoe belangrijk ook, is nog niet wat ik vooral op het oog heb, wanneer ik de kennismaking met dezen Studentenalmanak aanbeveel, ook aan wie onder ons buiten den engeren kring der Universiteit staan. Wat ik vooral op het oog heb, is het Lustrum-Verslag en de Farrago of het Mengelwerk.

Daaruit toch leert men, wat er leeft in het Corps en in dit boek zijn „uitdrukking en weergave" vindt, zooals de redactie in haar Voorwoord schrijft.

Want van wat er in de corpswereld onzer studenten leeft, geeft daarmee metterdaad deze Almanak een trouw beeld. Een beeld van frissche jeugd, die ook op het festijn haar zelfrucht bewaart; voor de ontspanning in het gezellig verkeer, de inspanning van het studiewerk niet vergeet; en in haar nog ongerepte natuurlijkheid een hart heeft voor het echte en een walg van de aanstellerigheid. Deze Almanak gunt u daarmee een blik in het leven van de jonge mannen onzer Universiteit, die straks als de leiders van ons christenvolk zullen optreden. Van de jonge mannnen, die dat weten en die, omdat zij uit dat volk zijn, niet alleen naar den bloede maar ook naar den geest, ook willen wat zij weten; en zich bewust zijn dat zij aan onze Universiteit zijn gekomen om straks te kunnen zijn, wat te wezen voor ons christenvolk zij willen. En wie dan met een kennersoog deze Almanak inkijkt en daardoor een kijk krijgt op dit nog bloezemende lenteleven met zijn blijden ernst en ernstige blijheid; met zijn ongedwongenheid, die niet tot ordinairheid; zijn goedhartigen humor, die niet tot bittere ironie wordt; zijn zin voor het schoone, die zich niet vergrijpt aan het goede en heilige; zijn urbaniteit, die niet in gemaaktheid omslaat, — zal dit leven zien in zijn gebondenheid aan de gereformeerde traditie, en het zal hem blijde hope brengen voor rijke, rijpende zomervrucht.

Met hun Jubileums Almanak hebben de studenten doen zien wat er leeft in het, hun Corps.

En het mág gezien.

Deze Almanak is niet in den handel, maar tegen ƒ 2 25 verkrijgbaar bij den heer J. Thijs Jr., Lit. Hum. Stud. Marnixkade 39 te Amsterdam.

3. W. A. Keers, Concordantie op de Berijmde Psalmen. Oosterbaan en le Cointre. Goes.

Ds. Keers, emeritus predikant van 's Heer Arendskerke, heeft met de samenstelling van dit register van alle *eerste* kenmerkende woorden in de regels der berijmde psalmen, een verdienstelijk werk verricht. Het opzoeken van bij een preek toepasselijke psalmen wordt er, zoo noodig, aanmerkelijk door verlicht. Wat de waarde van het boekje nog verhoogt is de tabel van de Zangwijzen der Psalmen, met haar aanwijzingen omtrent min of meer gemakkelijk te zingen psalmen.

Zeer aan te bevelen.

G.

Officieele Berichten.

Kort verslag der classe Woerden op Dinsdag 9 Febr. 1911 te Alphen a/d Rijn.

De vergadering wordt op gebruikelijke wijze geopend. Credentiebrieven nagezien en in orde bevonden. Ds. v. d. Voet voorzitter; Ds. v. Dijk assessor; Ds. Elzinga scriba. Notulen worden voorgelezen en goedgekeurd.

Op een vraag desaangaande waarom 't schrijven der classe aan een broeder niet in de notulen is opgenomen, wordt geantwoord, dat dit schrijven in het archief komt.

Discussie wordt gevoerd of een vlak voor de vergadering ingekomen schrijven mag worden voorgelezen. Dit wordt bestreden op grond van art. 4 (en dies art. 30 K. O.) van 't huishoudelijk reglement door den assessor. De praeses, die 't gelezen heeft, zegt, dat er z. i. geen bezwaar tegen is.

De praeses verwelkomt Ds. Verrij, die dit beantwoordt.

Een bericht uit Rotterdam wordt met leedwezen vernomen.

Een schrijven van de classe 's Hage meldde, dat Ds. Netelenbos was gevraagd ter kerkvisitatie in de kerk van B. De classe heeft hiertegen geen bezwaar.

Op voorstel van Oudshoorn om een commissie van praeadvies te benoemen in zake de wijziging der Diaconale Armenwet, worden aangewezen Ds. v. d. Heiden, en de diakenen Dompeling (v. Alphen) en Baart.

Het vlak vóór de vergadering ingekomen schrijven ontpopt zich bij voorlezen als een insinuatie tegen een der kerkeraden en een aanklacht tegen een der dienaren. 't Wordt voor kennisgeving aangenomen. De daarin beschuldigde dienaar protesteert nogmaals tegen dit doen voorlezen, ook op grond van 1 Tim. 5 : 19.

In zake afdreding wordt herbevestiging van een opnieuw gekorene raadzaam geacht.

Zevenhoven vraagt en bekomt haar consulent als bevestiger van Ds. Hoek op 5 Maart.

De kerken van Zwammerdam en Bodegraven worden aangewezen om eventueele beroepaanneming naar Alphen te approbeeren.

Aan Woerden wordt in zake een doopquaestie geadviseerd vooralsnog niet te doopen.

Een incident wordt afgevoerd op den stroom van art. 30 K. O.

Ds. Brouwer rapporteert in zake Zending, waaruit blijkt, dat de liefde tot de Zending in onze kerken onverflauwd is; dat met 't bouwen van een school te Bendoengang is begonnen, dat classe 's-Hage 38 pCt., Leiden 35 pCt., Woerden 18 pCt. en Gouda 9 pCt. bijdraagt.

't Verslag van den quaestor wordt in orde bevonden. Batig saldo pl.m. ƒ 25.30½.

Vacaturebeurten. Nieuwkoop. Maart: Ds. v. d. Voet 2; April: Ds. Brouwer 1, Ds. v. Dijk 1; Mei: Ds. Wartnenhoven 2. Noorden. Maart: Ds. Gunst 2; April: Ds. Fleurke 2; Mei: Ds. v. d. Heyden 1, Ds. Elzinga 1. Alphen. April: Ds. Elshove 2; Mei: Ds. Verrij 2. Zevenhoven. Maart: Ds. v. Dijk 1 (bevestiging).

De 6 conclusies in zake 't consulentschap komen in bespreking. Conclusie 1 en 2 worden aangenomen. Uit conclusie 3 valt weg „maar dan". Conclusie 4 zal worden gelezen: dat de conculent de kerkelijke vergaderingen bij het behandelen van ernstige zaken op verzoek van den kerkeraad leidt, en in het werk der beroeping overeenkomstig art. 5 K. O. van advies dient. Conclusie 5 en 6 vervallen.

Aan O.-Wetering wordt opgedragen de rekening na te zien in zake 't weeshuis te M. en de opleiding.

De Zendingakas is nagezien door de kerk van Woerden en in orde bevonden.

Roepende kerk is Aarlanderveen; praeses Ds. Brouwer. Die vergadering zal D.V. op Woensdag gehouden worden.

In de notulen zal worden nagegaan, hoeveel aan Zevenhoven behoort te worden uitgekeerd, als ze weer een predikant heeft.

De vergadering wordt op gebruikelijke wijze gesloten.

H. v. Dijk, *assessor.*

Zwammerdam, 22 Febr. 1911.

Kort verslag van de vergadering der classis Tiel, gehouden Woensdag 15 Februari 1911.

De praeses, Ds. Sybrandy, opent de vergadering, laat zingen psalm 119 : 3, leest Ps. 48 en gaat voor in gebed.

De credentiebrieven worden onderzocht, waaruit blijkt dat alle kerken vertegenwoordigd zijn.

Het moderamen voor de vergadering is als volgt: Ds. Sybrandy praeses, Ds. Davelaar scriba, Br. De Bruin assessor.

De praeses betuigt in een korte toespraak de deelneming van de classis aan den afgevaardigden uit Rossum, in het verlies dat deze kleine kerk getroffen heeft, doordat de Heere weer een der broeders haar door den dood ontnomen heeft.

De afgevaardigde betuigt zijn dank voor die deelname.

De praeses houdt de rondvraag naar art. 41 D. K. O., waaruit blijkt, dat enkele verblijdende dingen te melden zijn.

De ingekomen stukken worden gelezen, waarvan een van de classis Rotterdam, inhoudende afzetting van een dienaar des Woords. (Droeve kennisgeving).

De middagpauze wordt gehouden, en de inning der verschillende collecten heeft plaats.

Behandeling van de voorstellen van de kerk van Culemburg; hierover wordt een en ander opgemerkt, en na eenige besprekingen tot de volgende vergadering verdaagd, om alsdan een uitvoeriger rapport uit te brengen.

De praeses stelt voor, de benoeming van verschillende deputaten (op de vorige vergadering benoemd, met het oog ter opname in het jaarboekje) te bekrachtigen, hetwelk zonder eenige verandering geschiedt.

De nieuwe regeling voor de kerkvisitatie in de classis Tiel is aanwezig, en word aan de afgevaardigden medegegeven.

De collecten voor de volgende vergadering zijn de Zending en de Vrije Universiteit; de vergadering wordt bepaald op 17 Mei a.s.

De praeses sluit deze vergadering en verzoekt den scriba te eindigen met dankgebed.

Namens de classe Tiel,
Ds. G. Davelaar, *h. t. scriba.*

Buitenland.

Duitschland. Strijd over den eed tegen het modernisme.

Het is onmogelijk alles weer te geven, wat in Duitschland geschreven wordt over den z.g. eed tegen het modernisme, dien de paus van alle Roomsche priesters eischt. Er zijn heel wat pennen daarover in beweging gebracht en het is ten onrechte, dat men den paus over de genomen maatregelen veroordeelt. Had hij dan het modernisme in zijn kerk moeten laten voortwoekeren? Het eenige wat met grond tegen dezen eed ingebracht wordt, is dat het eischen van een eed in de kerk des Heeren tegen het Woord Gods is. Immers heeft de Heere Jezus gezegd: „Zweert ganschelijk niet, uw woord zij ja, ja, neen, neen; al wat meer is, is uit den booze." Maar wanneer nu de paus aan zijn priesters gevraagd had, om eenvoudig te betuigen, dat men het modernisme verwerpt, zou daarmede genoegen genomen worden? Nu zijn er zelfs Roomsche priesters, die spreken van „gewetensdwang," die hun aangedaan wordt, ja, één priester riep uit: „Wij willen in de kerk blijven, doch wij verlangen van de tyrannie van Rome bevrijd te worden..... Wezenlijke hulp kan ons alleen verleend worden door het ingrijpen van den Staat, die zijne dienaars toch van rechtswege tegen een vreemd despotiek kerkbestuur, dat ver uit het buitenland ons regeert, moest beschermen. Help ons, mijnheer de minister! Of zou het Duitsche rijk zoo zwak zijn, dat het zich niet eens tegen het Vaticaan stellen kan? Onze priesters zijn Duitsche burgers en geen slaven van den paus! Waar is de man in Duitschland, die dezen paus toeroept: „Tot hiertoe en niet verder! Duitschland is geen kerkelijke staat." Dit artikel is onderteekend: „Een Roomsch priester, die gaarne een Duitsch priester zou willen zijn."

Nog scherper afkeurend is een geschrift van den kapelaan Wieland van Laurengen, die afgezet is, omdat hij weigerde den gevraagden eed af te leggen. Het blijkt echter uit zijn schrijven, dat hij niet meer op Roomsch standpunt staat.

Een andere toon wordt door den schrijver van den „Wochenschau," der *Allgem. Ev. Luth. Kr.Zg.* aangeslagen. Deze betoogt daarin volkomen juist, dat het 't goed recht van elke kerk is, zich te verzetten tegen het verwoesten van hare fundamenten, en niet toe te laten, dat moderne twijfelzucht op hare katheders wordt voorgedragen. Een geheel „voraussetzungslos" onderzoeken zonder de gehoorzaamheid des geloofs, wil ook de geloovige Lutheraan niet, en hij verstaat het, dat Rome zich de modernisten van het lijf houden wil. Al mocht de eed daarvoor het rechte middel niet zijn, de Staat heeft daarmede niets te maken, als de „publieke rechten" daaronder niet lijden. De „schoolhoogheid" van den Staat behoort daartoe. Deze mag door de Roomsche curie niet aangetast worden. „Wanneer, gelijk aan onze hoogescholen in het Westen dikwijls het geval is, een Katholiek theoloog de bevoegdheid heeft, niet alleen theologie te doceeren, maar ook de Duitsche taal en geschiedenis, dan kan de Staat het niet dulden, dat deze leeraar der jeugd afziet van alle onderzoek en blindelings de kerk volgt, die bijv. alle werken van Göthe op den index gezet heeft, en over den 30-jarigen oorlog hare eigene beschouwing heeft." Met andere woorden, Roomsche theologen, die den eed tegen het modernisme gedaan hebben, mogen niet langer hoogleeraar aan eene Staatsuniversiteit blijven.

Ook verklaarden vele Duitsche professoren, dat zij hunne ambtgenooten, die den eed tegen het modernisme gezworen hebben, niet langer als hunne ambtgenooten kunnen erkennen.

Maar de paus gaat zijn eigen weg. Hij schreef aan den kardinaal Fischer een brief, waarin hij te kennen gaf, dat hij, zonder vrees voor de wereldlijke macht in Duitschland, moest blijven eischen, dat de priesters der Roomsche kerk den eed tegen het modernisme zouden afleggen. Het is wel te denken, dat hieruit een conflict zal geboren worden. Verwondert het ons, dat de tegenwoordige paus er zwaar tegen op heeft gezien, den stal als opperste herder der Roomsche kerk op te nemen?

Noord-Amerika. Gemeenschappelijke vergaderingen van Universalisten, Unitariërs en Joden.

In New-York hebben leden van drie godsdienstige genootschappen, n.l. van de Universalisten, der Unitariërs en der Joden, gemeenschapplijke vergaderingen gehouden. Universalisten zijn menschen die het er voor houden, dat de verzoening voor alle menschen, hoofd voor hoofd, verworven is, en dat in den bijzonderen zin van het woord, God „Vader" van alle menschen is; Unitariërs zijn personen, die stellen dat God niet als de Drieëenige bestaat, die dus loochenen dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest drie onderscheidene personen zijn, die de eenige waarachtige God zijn. Die vergaderingen waren druk bezocht. Wat men echter wellicht niet verwacht had, gebeurde, rechtzinnige Joden, die nog vasthouden aan hun religie, kwamen tegen het houden van zulke samenkomsten in verzet, in de overtuiging dat het aan 't rechtzinnige Jodendom groote schade zou toebrengen. En zij hebben gelijk. Moderne Joden die zich met Universalisten en Unitariërs verbroederen, zijn in den eigenlijken zin van het woord geen Joden meer. Men kan die Universalisten en Unitariërs evenmin Christenen noemen, als de z.g. reform-Joden den naam van Joden verdienen, indien men daaronder niet hun afkomst, maar hunne religie wil aanduiden. Uit het protest der orthodoxe Joden blijkt het, dat er onder hen nog mannen en vrouwen gevonden worden, die vasthouden aan den voorvaderlijken godsdienst. Er zijn evenwel uit het midden der Universalisten en Unitariërs geen stemmen opgegaan tegen een godsdienst boven geloofsverdeeldheid; waaruit men met recht kan afleiden, dat er in die kringen geen verdedigers gevonden worden van hunne bijzondere geloofsovertuigingen, welke, dit spreekt wel vanzelf, er wel geweest zijn toen het Universalisme en het genootschap der Unitariërs in het leven geroepen werd. Het blijkt dus, dat deze dieper zijn weggezonken dan de Joden, waaronder er nog gevonden worden, die voor de leer der vaderen ijveren.

Winckel.

Voor Kinderen.

IN EN DOOR HET LEVEN.

Ter Inleiding.

Nu twee en een halve eeuw geleden, lag niet ver van de Duitsche stad Osnabrück in Munsterland een buitengoed, dat een naam droeg, die vertaald luiden zou: „Rust best". In den omtrek werd het landgoed overal „het Slot" genoemd, denkelijk wijl er vroeger een kasteel op gestaan had. Dit was echter reeds lang verdwenen. „Rust best" bestond nu slechts uit een groot heerenhuis met stallen, een boerderij en enkele woningen, alle omgeven door groote tuinen en landerijen en geboomte.

Het „Slot" werd bewoond door een heer, die Knobel heette, zijn vrouw en twee dochtertjes, menschen van hoogen stand, die tijdens den dertigjarigen oorlog uit hun vaderland Saksen hierheen waren geweken, waar zij ten slotte bleven. Wegens hun vriendelijkheid en mildheid waren zij in den omtrek en bij hun onderhoorigen zeer bemind.

Tot hen die op het buitengoed een huisje bewoonden, behoorde ook het gezin van Hans of Hein Starke. Wat eigenlijk zijn vak was, viel moeilijk in het kort te zeggen, wijl hij nu voor dit dan voor dat dienst deed. Viel er wat te timmeren, Starke deed het, maar een gebroken deurslot herstellen of een ijzeren band om een wiel leggen, kon hij ook. Moest een koepeltje op- of bijgeschilderd worden, weer was Starke klaar. Kortom, allerlei karweitjes verrichtte hij, en was zoo de rechterhand van zijn meester. Groot en moeilijk werk liet hij natuurlijk over aan de mannen van het vak. Er viel op „Rust best" toch altijd genoeg te doen. Zijn vrijen tijd bracht hij echter niet in ledigheid door, maar besteedde dien met het herstellen van uurwerken en klokken. En daarin had hij het zoo ver gebracht, dat het hem nooit aan werk ontbrak. Zoo verdiende hij nog een aardig geld bij de vier daalders 1) die hij met vrije woning en andere voordeelen van zijn heer genoot.

Het kleine gezin van Starke bestond slechts uit hem, zijn vrouw en hun eenig dochtertje Christina, dat op den tijd waarvan we hier spreken, een jaar of zeven oud was.

De kleine Christina was niet alleen wat het uiterlijk betreft een lief, aanvallig kind, maar daarbij zoo vriendelijk en vroolijk, dat niet alleen haar ouders, maar ook allen die haar kenden, veel van haar hielden. Dit nu is ook een zegen van God, doch niet goed is, als de menschen ons zeggen, dat ze ons zoo lief vinden, want allicht wordt dan een kind, en ook wel een groot mensch daarop hoovaardig. Ongelukkig bedachten dat niet allen, die met Christina omgingen. En 't zou later blijken, wat gevolgen dit had.

Zoowel mijnheer Knobel als zijn vrouw waren bijzonder op de kleine gesteld. Zij mocht dikwijls bij hen komen, en bracht menig prettig middagje in het mooie heerenhuis door. De twee dochtertjes van mijnheer Knobel hadden Christina gaarne als speelmakkertje, en toonden zich volstrekt niet te grootsch om met het kind van huns vaders knecht om te gaan.

Trouwens die vader was een man, die ook zelf voor zijn onderhoorigen deed wat hij kon. Een school was er in de nabijheid niet, en Osnabrück lag veel te ver, dan dat de kinderen uit de gezinnen op „Rust best," geregeld naar stad konden gaan om daar onderwezen te worden. Doch de heer Knobel wist raad. Hij zocht een geschikten onderwijzer, die drie dagen in de week als schrijver zijn rentmeester zou helpen, en de andere dagen de kinderen zou leeren, waarbij een oude oranjerie als school diende. Dit was nu zeker wel het beste wat men verlangen kon. Want vele kinderen in Duitschland en elders genoten toen nog vrij wat minder onderwijs dan op het landgoed werd gegeven, ja soms geheel geen.

Wat er op de school onderwezen werd, kan ik u niet nauwkeurig zeggen, doch het valt eenigszins op te maken uit den inhoud van het vers, dat prijkte in het voorportaal, leesbaar voor elk. Het luidde vertaald aldus:

Gij allen, knaap of maagdelijn,
Die hier wilt onderwezen zijn,
Zult zorgen dat gij komt op tijd
Eer u de toegang wordt ontzeid,
Geen knaap in school het hoofd zal dekken,
Men zal niet schreeuwen, twisten, gekken,
Noch steken met de ganzenveer,
Noch werpen boek of inktpot neer.
Hier wordt in schrijven, reeknen, lezen,
En andere kunsten onderweren
Ook bovenal in 's Heeren Woord,
Dat brengt voor eeuwig vruchten voort,
Zoo wilt dan komen, naarstig leeren,
Wat niemand ooit mag gaarn ontberen.
Dus doet zoo in uw jonge jeugd,
Tot 'sHeeren eer en oudren vreugd.

Of elk dit nu toepaste is echter de vraag.

Zoo zorgde dan de landheer, dat de jeugd niet in 't wild opgroeide. Ook aan de ouders deed hij wel. Dat er echter ook nog iets hoogers is dan de dingen die men ziet; dat het beste is als onze „ziel welvaart," gelijk de apostel zegt, daarover sprak de heer Knobel nooit met hen. Daar is de dominee voor, dacht hij. De ware reden was, dat hij er voor zich zelf geen behoefte aan voelde. Wie een braaf mensch is, zijn naaste goed doet en het Opperwezen eert, die komt, zoo dacht hij, zeker in den hemel. Dat hij zich zelf voor zulk een hield is vrij zeker.

Natuurlijk bezocht ook Christina de oranjerieschool, en wel heel getrouw. Voor haar bestond echter nog een andere gelegenheid, die de andere leerlingen misten. Waarom hier daarvan gesproken wordt zal later blijken.

1) Ruim zeven gulden.